

Opprinnelig tildeling fra FM er fordelt mellom sektorene tradisjonelt landbruk (70 %) og nye næringer (30 %) etter intensjonene i næringsprogrammet. Forbruket i 2016 har vært bra, der etterspørselen ift investeringer innenfor tradisjonelt landbruk fortsatt er god. For tilleggsnæringer har forbruket i 2016 gått ned med ca kr. 4 millioner. Imidlertid skyldes nedgangen at det i 2016 ikke er bevilget penger til nye FRAM-program. I 2015 utgjorde dette ca. kr. 5,7 millioner. Det er således i realiteten innvilget mer penger til «ordinære» prosjekter innenfor nye næringer i 2016. Totalt sett har vi benyttet hele rammen for 2016, samt inndratte/overførte midler. I tillegg har vi benyttet rundt kr. 5 millioner av rammen for 2017.

Søknadspågangen i 2016 har generelt vært god, og fordelt seg over året. Generelt kan vi si at alle gode prosjekter både innenfor tradisjonelt landbruk og nye næringer er prioritert for midler i 2016.

Nærmere om fordelingen innenfor de ulike BU-ordningene:

BU-tilskudd tradisjonelt landbruk:

	Tilskudd (kr)	%	Antall	Kostn. (kr)	Gj. kostn (kr)	Snitt 2015
Tilskudd gen.skifte	6 096 000	17	13	11 513 300	885 638	741 667
Melk/storfe	21 545 750	61	19	92 069 719	4 846 000	4 269 069
Andre driftsb.	7 519 500	22	8	33 663 000	4 207 875	2 373 685
Sum	35 161 250	100	40	137 246 019		

Andre driftsbygninger er 7 prosjekt på sau, 1 prosjekt på geit og 1 prosjekt på slaktegris. Av de 19 prosjektene på melk/storfe, er 5 prosjekter på ammeku. Det ble heller ikke i 2016 gitt tilskudd til egg.

Også i 2016 ble det foretatt fortløpende og fullstendig behandling. Det ble gitt et avslag på besøksordningen, samt to avslag på ordinære investeringsprosjekter innenfor tradisjonelt landbruk. Det var en klage, der vedtaket ble endret etter behandling i klagenemda i IN sentralt. En generasjonsskiftesøknad ble returnert, samt 5 ordinære investeringsprosjekter innenfor tradisjonelt landbruk ble returnert.

Innenfor bevilget tilskudd ved generasjonsskifte gjaldt 2 saker melk, 3 ammeku, 7 sau, mens et prosjekt gjelder besøksordningen (melk).

Gjennomsnittskostnaden for innvilgede saker gikk opp sammenlignet med 2015. Variasjonen i godkjent kostnadsoverslag var fra kr 0,47 millioner (melk) til kr. 12,15 millioner (melk).

Prosjektene var i stor grad ombygginger og tilbygg, mens det i mindre grad var nybygg for hele gårdens produksjon (2 for melk, ett for ammeku og et nybygg for gris). De fleste prosjektene innebar også en større eller mindre økning i produksjonen. Det var ingen søknader angående etablering av samdrifter. Andelen søknader hvor produksjonsøkningen sikres med kvoteleie er fortsatt høy.

Det var et økologiske prosjekt på melk (generasjonsskifte) i 2016.

BU-tilskudd nye næringer:

	Tilskudd (kr)	%	Ant.	Kostnad (kr)	Gj. kostn. (kr)	Gj. kostn (kr) 2015
Etabl.stip. etabl. fase	665 000	8	2	1 110 000	555 000	0
Etabl.stip. utvikl. fase	744 500	9	5	936 000	187 200	182 128
BU-BU, bedriftsutv.	1 820 000	22	4	3 502 000	875 500	519 654
Investeringstilskudd	4 884 806	61	12	17 121 640	1 426 803	542 375
Sum	8 114 306	100	23	22 669 640		

Antall etablererstipend i 2016 var det samme som i 2015 (7), men i 2016 var to av disse nye aktører (etableringsfasen). Tilsagn i forbindelse med bedriftsutvikling gikk ned fra 13 til 4 fra 2015 til 2016. Imidlertid var 4 av tilsagnene knyttet til FRAM og bevilgning til IN ifm BU-prisen 2015. Antall saker vedrørende investeringstilskudd var opp fra 8 til 12 fra 2015 til 2016. Gjennomsnittskostnad pr. investeringsprosjekt har gått opp i 2016 sammenlignet med året før. Største investeringsprosjektet hadde en kostnadsramme på rundt kr. 4,42 millioner (gårdsturisme), mens det minste var på ca. kr. 0,52 millioner (gårdsturisme).

Prosjektene innenfor bygdenæringer (alle typer virkemidler) fordeler seg slik: Gårdsturisme 14, Inn På TUNET 2, videreføring kjøtt 3, ullprodukter 1, kennel 1, gårdsbakeri 1, gårdsbarnehage 1, algeproduksjon 1 og tjenestetilbud til fritidsboliger 1. Antall tilsagn stemmer ikke med antall prosjekter, da noen prosjekter (2) har fått 2 virkemidler.

BU-rentestøtte:

Rentestøtte som virkemiddel falt bort fra og med 2016.

Risikolån:

I 2016 ble det ikke gitt risikolån til BU-saker i Nordland. Det ordinære bankmarkedet fungerer rimelig godt, slik at behovet for denne type lån pt. er lavt.

Kommune-/regionvis fordeling:

Nedenfor følger en kommunevis fordeling av innvilget BU-tilskudd med antall og sum, fordelt mellom tradisjonelt landbruk og nye næringer. Merk at tallene gjelder antall tilsagn og gjenspeiler ikke nødvendigvis samme antall personer/prosjekter. Det er innvilget tilsagn i 30 kommuner i 2016. Dette er 3 flere enn foregående år.

Sør-Helgeland

	Trad. landbruk antall	Trad. landbruk sum	Nye næringer antall	Nye næringer sum
Brønnøy			1	237 000
Sømna	4	3 617 500	1	900 000
Bindal	3	2 599 000		
Vega	1	752 000	1	52 500
Vevelstad	1	708 000	1	440 000
Sum	9	7 676 500	4	1 629 500

Ytre-Helgeland

	Trad. landbruk antall	Trad. landbruk sum	Nye næringer antall	Nye næringer Sum
Herøy				
Alstahaug	2	1 354 000		
Dønna	1	600 000		
Leirfjord	2	2 745 000		
Lurøy			3	1 330 000
Træna				
Rødøy	1	460 000		
Sum	6	5 159 000	3	1 330 000

Indre-Helgeland

	Trad. landbruk antall	Trad. landbruk sum	Nye næringer antall	Nye næringer sum
Vefsn	3	2 600 000	2	848 000
Grane				
Hattfjelldal	1	600 000		
Nesna				
Rana	1	400 000	1	315 000
Hemnes	2	2 400 000		
Sum	7	6 000 000	3	1 163 000

Salten

	Trad. landbruk antall	Trad. landbruk sum	Nye næringer antall	Nye næringer Sum
Bodø				
Meløy	2	1 894 000	3	960 000
Gildeskål			1	223 806
Beiarn	1	2 000 000	1	31 000
Saltdal				
Fauske	1	625 000		
Sørfold	1	1 125 000		
Steigen				
Hamarøy				
Sum	5	5 644 000	5	1 214 806

Ofoten

	Trad. landbruk antall	Trad. landbruk sum	Nye næringer antall	Nye næringer sum
Narvik	1	2 000 000		
Tysfjord			1	139 000
Lødingen			1	100 000
Tjeldsund				
Evenes	1	1 302 250		
Ballangen	1	1 225 000		
Sum	3	4 527 250	2	239 000

Vesterålen

	Trad. landbruk antall	Trad. landbruk sum	Nye næringer antall	Nye næringer antall
Hadsel				
Bø			1	396 000
Øksnes			2	525 000
Sortland	3	3 044 000		
Andøy	3	1 371 250		
Sum	6	4 415 250	3	921 000

Lofoten

	Trad. landbruk antall	Trad. landbruk sum	Nye næringer antall	Nye næringer antall
Røst				
Værøy				
Flakstad				
Vestvågøy	4	1 451 250	2	620 000
Vågan			1	800 000
Moskenes				
Sum	4	1 451 250	3	1 420 000

Andre landbruksrelaterte virkemidler:

- Det er i 2016 bevilget kr. 2 000 000 til MAT-VEKST (2 prosjekt).
- Det er i 2016 bevilget kr. 585 000 til MAT-PROD (2 prosjekt)
- Det er i 2016 bevilget kr. 1 063 000 innenfor VSP-Rein (3 prosjekt).
- Det er i 2016 bevilget kr. 6 200 000 i lavrisikolån til landbruket (3 prosjekt).

2. BRUKEN AV MIDLER I FORHOLD TIL NÆRINGSPROGRAMMET FOR LANDBRUKET I NORDLAND

Ifølge gjeldende næringsprogram for landbruket i Nordland (2013-2016 (2017)) er målene for virkemiddelbruken:

Hovedmål:

- *Et attraktivt og mangfoldig landbruk som bidrar til verdiskaping, aktivitet og bosetting i Nordland.*

Resultatmål:

- *Bidra til en variert og lønnsom landbruksproduksjon, samt stimulere til lønnsom produksjon og omsetning av nye varer og tjenester med utgangspunkt i landbrukets og bygdenes ressurser*
- *Bidra til at Nordland minimum opprettholder sin nåværende andel av nasjonal matproduksjon*

Fokus er på muligheter, optimisme og der strategien er å satse på de satsingsvillige. Det skal videre legges stor vekt på personlige kvalifikasjoner, kompetanse og gjennomføringsevne. Likeledes tiltak som har preg av nyskaping, er framtidsretta og har utviklingspotensiale, samt kompetansetiltak.

I næringsstrategien ble det fra og med 2015 gjort endringer i tilskuddssatser for flere av ordningene, og maksimalt tilskudd pr prosjekt ble hevet fra 1,2 millioner til 2 millioner for tradisjonelt landbruk.

Nedenfor kommenteres utviklingen på noen sentrale områder med hensyn til prioriteringer og effekter. Lønnsomhet/økonomi er ikke kommentert særskilt da dette er et gjennomgående og overordnet vurderingskriterie for alle typer prosjekter.

Fordeling tradisjonelt landbruk og nye næringer

Næringsprogrammet forutsetter at andelen bedriftsrettede tilskuddsmidler som øremerkes bygdenæringer normalt bør ligge rundt 30 %. Totalt ble det innvilget kr. 43 275 556 i BU-midler i 2016, av en tildelt ramme på 36 millioner. Hele rammen for 2016 ble således disponert, og ca. kr. 4,7 millioner av en disponibel andel på 7,2 millioner av 2017-rammen. Resterende disponert er indratte/overførte midler fra tidligere tilsagn. Dette innebærer at av totalt innvilget, gikk ca. 19 % til bygdenæringer og 81 % til tradisjonelt.

Melk- og storfekjøttproduksjon høyt prioritert

Målsettingen i strategien er at 50 % av de bedriftsrettede midlene nyttes innenfor melk- og storfeproduksjon (inkl. ammeku) som samlet er den største produksjonsformen i Nordland. Ser vi store og små investeringssaker under ett var andelen av tilskuddsbruken i 2016 ca. 55% (60 % i 2015) innen melk/storfe, noe som er rimelig i henhold til målsettingen.

Kraftfôrkrevende produksjoner har i henhold til gjeldende næringsprogram lavere prioritet enn grovfôrbasert husdyrhold. For 2016 var det åpnet for å kunne bidra noe på slaktegris, og i Nordland var vi med og finansierte en ny slaktegrislei med tilskudd på kr. 1 725 000. For andre kraftfôrkrevende produksjoner var det satt nasjonal stopp, med begrunnelse i markedssituasjonen.

Det foreligger ingen eksakte tall for endringer i driftsomsfang som følge av investeringene, men for de aller fleste prosjektene er det målsettinger om (til dels betydelige) økninger i produksjonskapasiteten etter utbyggingen. På grunn av store byggekostnader må en fornying av bygningen ofte kombineres med produksjonsøkning for å gi en forsvarlig kostnadseffektivitet og lønnsomhet. Trenden med investeringsopplegg med melkerobot fortsetter også. Markedsmessig var det i 2016 rom innenfor de grovfôrbaserte produksjonene, med unntak av usikkerhet rundt sau, så dermed blir det da den enkeltes ressursgrunnlag, arbeidskraft og økonomi som setter begrensningene i enkeltsaker. Det var ingen søknader fra nye samdrifter i 2016.

Økologisk landbruk

I 2016 var det 1 søknad innenfor tradisjonelt landbruk som omhandlet økologisk produksjon. Dette var et prosjekt under generasjonsskifteordningen, og var innenfor produksjonen melk. Videre var det en søknad innenfor bygdenæringer, som omhandlet videreforedling av økologisk lammekjøtt. Det er fortsatt en betydelig utfordring å øke tilfanget av flere saker innenfor dette området dersom en skal følge opp nasjonale ambisjoner.

Fordeling mellom geografiske områder

Geografiske hensyn er ikke det viktigste prioriteringskriteriet, men skal tas hensyn til over tid for å hindre en skjevfordeling. Dette oppfattes å gjelde mer på regionnivå enn kommunenivå. I 2016 ble det gjort bevilgninger i 30 kommuner (27 i 2015). Fordelingen av midler mellom regionene har i 2016 vært god, der egentlig bare Lofoten har fått relativt lite tilskuddskroner. Lofoten hadde også i 2015 relativt lav aktivitet. Helgelandsregionene fikk ca. 75 % av totalt tildelt til tradisjonelt landbruk i 2014, ca 57% i 2015, og i 2016 ble det ca. 54%. Dette viser at aktiviteten har tatt seg opp lenger Nord i fylket. Bare 6 kommuner Nord for Saltfjellet mottok midler til tradisjonelt landbruk i 2014, mens det i 2015 var hele 14 kommuner. I 2016 er dette tallet 15. Når det gjelder bygdenæringer var det også her en fin fordeling over hele fylket, med Salten som den regionen med flest tilsagn (5).

Tak på investeringstilskudd og differensiert tilskuddssats

I 2015 ble tilskuddstaket økt fra kr. 1,2 millioner til kr. 2 millioner, samt at tilskuddssatsen økte fra 20% til 25%. Maksimalt tilskudd oppnås ved kr. 8 millioner, og 4 søknader (og 4 søknader mellom 1,7 millioner og 2 millioner) nådde dette taket i 2016. Tidligere ble maksimalt tilskudd nådd på en investering på 7 millioner. Antall søknader over 7 millioner var det samme i 2016 (6) som i 2015 (2014 4 og 5 i 2013).

Gjennomsnittskostnaden for storfeprosjektene gikk opp, fra ca. kr 4,27 millioner i 2015 til ca. kr. 4,85 millioner i 2016. For andre driftsbygninger gikk gjennomsnittskostnaden opp til ca. kr. 4,2 millioner i 2016, fra ca. kr. 2,37 millioner i 2015.

Kvinner og ungdom

Når Innovasjon Norge vurderer hvorvidt et prosjekt er kvinnerettet er det eierskap og aktiv deltakelse i drifta, nå eller i framtida, som teller mest.

I dag er det kun to ordninger som åpner for høyere tilskuddssats til kvinner. Det er etableringstilskudd ved generasjonsskifte og bedriftsutviklingstilskudd (bygdenæringer).

Kvinneandelen innenfor bygdenæringer var i 2015 høy, med ca. 61% (43% i 2014). I 2016 har denne økt ytterligere, til 81%. For investeringstilskudd til tradisjonelt landbruk var kvinneandelen i 2015 litt opp, til 20%, mot ca. 15% i 2014. For 2016 er denne på hele 67,5%. De fleste prosjektene med kvinneeffekt innenfor tradisjonelt landbruk i 2016, er registrert som «øke kvinners deltakelse». Økt produksjonsomfang i mange av prosjektene, gjør at det blir rom for (og behov for) å trappe ned lønnsinntekt utenfor bruket, for så å delta mer i driften på gården.

Når det gjelder ungdom, så viser våre registreringer at 36% av tilsagnene, utenom generasjonsskiftetilskuddene, innen tradisjonelt landbruk er rettet mot eller har virkning for ungdom (under 35 år). Dette tallet var 40% i 2015 og bare 5% i 2014. Tilsvarende tall for nye næringer var ca. 19% i 2016, mot ca. 25% i 2015 og 10% i 2014.

Sysselsetting og bosetting

Det er vanskelig å måle og fastslå den eksakte økningen i sysselsetting som følge av BU-midlene. Innen tradisjonelt landbruk er det heller snakk om å effektivisere og øke verdiskapingen gjennom eksisterende arbeidskraft, mer enn å øke sysselsettingen. Investeringer i ny teknologi (blant annet melkerobot) åpner også for å bruke noe mindre arbeidskraft, eller at den kan anvendes annerledes enn før. Etableringer innen nye næringer skaper imidlertid ny sysselsetting. Vi har uavhengig av næring grunn til å anta at prosjektene som gis BU-midler i alle fall bidrar positivt til å opprettholde/styrke bosettingen, noe som er et viktig mål for disse midlene.

Nyskaping og innovasjon

BU-midlene skal i stor grad prioritere nyskapende tiltak som enten bidrar til en fornying av det tradisjonelle landbruket eller bidrar til ny næringsvirksomhet med bakgrunn i landbrukets ressurser.

Også i 2016 viser INs virkemiddelbruk en videreføring av høy andel innovative saker, både innenfor tradisjonelt landbruk og nye næringer. De aller fleste prosjektene innen nye næringer kan karakteriseres som nyskaping da dette dreier seg om aktiviteter og investeringer rettet mot produksjoner og tjenester som stort sett er nytt og ukjent for den enkelte. Det er fortsatt viktig å få frem flere gode prosjekter til utprøving og etablering av nye forretningsideer (etablerertilskudd). Innen tradisjonelt landbruk er mesteparten av midlene nytt til større driftsutbygginger, enten det er nybygg, tilbygg eller ombygging. Alle investeringer her er tilpasset nye krav vedrørende dyrevelferd og arbeidsmiljø, samt høyt teknologisk-/mekaniseringsnivå. Dette gjelder særlig innen melkeproduksjon, som legger opp til en større og mer effektiv drift.

Kompetansetiltak

Bedriftsrettede BU-midler, via for eksempel etablerertilskudd og bedriftsutvikling, har bidratt til kompetanseheving hos utøverne i forbindelse med nye næringer. Innovasjon Norge Nordland leverer også noen tjenester hvor målgruppa er relativt vid. Dette gjelder kompetansetilbud som etablereropplæring, kursrekka for opplevelsesleverandører, FRAM og bedriftsnettverksordningen. Det er flere bedrifter med landbrukstilknytning som har mottatt en eller flere av disse tjenestene i 2016.

Innenfor tradisjonelt landbruk har en også hatt aktivitet innenfor driftsledelse og bedriftsutvikling gjennom kompetanseprogrammet FRAM. Et slikt program startet opp i 2016 (melk Salten og Ofoten). FRAM-programmene har så langt vært en suksess, attraktivt og med god måloppnåelse for deltakerne.

OPPSUMMERING

Aktiviteten innenfor tradisjonelt landbruk har vært god i 2016. Tildelt ramme i 2016 for de bedriftsrettede BU-midlene til tradisjonelt landbruk er disponert, samt at det er disponert ca. kr. 4,7 millioner av 2017-rammen. For nye næringer har også aktiviteten i 2016 vært relativt god, og reelt sett økende fra foregående år (sett bort fra bevilgninger til 3 FRAM i 2015).

I 2016 fikk alle gode prosjekter innenfor tradisjonelt landbruk innvilget tilskudd. Innenfor bygdenæringer var 10 av 21 prosjekter på over kr. 1 million i kostnadsramme, noe som er dobbelt så mange som i 2015. Investeringene innenfor nye næringer antas å være positive og bidrar til å utløse og videreutvikle et mangfold av nye produkter og tjenester, samt arbeidsplasser på bygdene. Tilfanget av søknader til etablerertilskudd er på samme nivå i 2016 som i 2015. Alle gode prosjekter innenfor bygdenæringer har fått støtte i 2016. Vi mener at midlene har blitt benyttet i tråd med både gjeldende næringsprogram og fastsatte prioriteringer for Nordland, samt nasjonale føringer.

Andelen av store byggeprosjekter innenfor melk- og storfesektoren er fortsatt relativt stor. Dette tyder på stor satsingsvilje og at mange ser muligheter for vekst og fornying, men dette gir samtidig økt risiko med hensyn til kapitalkostnader (høy gjeld og lav egenkapital) og hvorvidt forutsatte betingelser for øvrig i planene oppnås. Tidligere undersøkelser viser imidlertid at gårdbrukerne noen år etter investering føler at de har en tilfredsstillende økonomi og god arbeidshverdag. Det er også en økende interesse for investeringer for ammeku. Markedsmessig er dette positivt, ved at det er relativt stor underdekning av storfekjøtt på det norske markedet (selvforsyning). Imidlertid er mange av disse prosjektene marginale økonomisk/lønnsomhetsmessig.

Kvinneandelen anses i 2016 som god innenfor både bygdenæringer og tradisjonelt landbruk. Den geografiske fordelingen av saker i Nordland varierer tradisjonelt fra år til år, der Helgelandsregionene likevel har hatt stabilt god aktivitet over mange år. I 2016 har fordelingen mellom regionene vært god.

Det er som tidligere utfordringer med hensyn til å øke andelen økologiske prosjekter sett opp mot politiske ambisjoner.

Med vennlig hilsen
for Innovasjon Norge

Frode Halvor Pedersen
direktør

Jan-Arne Åsjord
seniorrådgiver